

WULPEN BIJ AMSTERDAM

J. E. SLUITERS.

Het artikel „Problemen van de Rothoek” van Mej. G. van der Baan in het Januari-nummer van de 52ste jaargang van De Levende Natuur was voor mij aanleiding nog eens te gaan neuzen in mijn aantekeningen betreffende het slapengaan en de slaapvluchten van de Wulpen, die zich in het winterhalfjaar bij Amsterdam ophouden. Reeds eerder mocht ik over dit verschijnsel en speciaal wat betreft deze vogelsoort een en ander publiceren (zie De Levende Natuur 42, pp. 31—32, De Levende Natuur 44, pp. 64—74 en Ardea 30, pp. 106—114). De gegevens in deze artikelen verwerkt hadden alle betrekking op de jaren vóór 1940. Daarna was ik niet meer in de gelegenheid om stelselmatig waarnemingen over het slapengaan en de slaapvluchten van de Wulp uit te voeren, maar desondanks heb ik toch nog verschillende gegevens in de loop van de volgende jaren kunnen verzamelen.

En in wezen blijkt nu, dat in het algemeen de slaapvluchten en het verblijven op bepaalde slaappleatsen nog steeds met de oude routine van zeker een dertigtal jaren, voor zover mij dan bekend, wordt voortgezet. Alleen wat de vluchten van de Wulpen, komend uit zuidelijke richting betreft, hebben zich veranderingen voorgedaan, die niet zo zeer een wijzigen van de routine zijn, als wel een gevolg van het vrijwel geheel ontbreken van de Wulpen in een groot deel van het winterhalfjaar in het zuidelijke deel van het voedselgebied met een toeneming in het dichterbij de slaappleats liggend noordelijk deel. Doch daar kom ik naderhand nog op terug.

In de eerste plaats wilde ik wijzen op de veranderingen van slaappleats zelf en dan zien wij achtereenvolgens, dat een dertig jaar geleden reeds de Achtersluispolder, gelegen tussen Noordzeekanaal en de Oostzanerdijk als slaappleats in gebruik was; vanaf ongeveer 1925 tot 1932 was het het Oostzanergat, daarna volgde tot najaar 1936 de Rothoek. Toen kwam het juist opgespoten terrein in de Grote IJpolder, waar thans de nieuwe Westhaven gegraven is, in gebruik, zij het van korte duur en vervolgens de Amsterdammerpolder. In de winter van 1938 op 1939 werden hier echter nieuwe opspuitingen verricht, waardoor de soort ging verhuizen naar de Rothoek en in het najaar van 1940 was de Achtersluispolder weer in gebruik. Vanaf deze tijd zijn mijn waarnemingen niet meer zo volledig. Bovendien kregen we toen de buitengewoon strenge winters, die maakten, dat van een overwinteren van de Wulp hier geen sprake was, hoewel de slaapvluchten in het najaar bleven bestaan. Het aantal vogels was echter veel geringer. Meestentijds was de Rothoek in gebruik, slechts af en toe de Achtersluispolder. In het najaar van 1944 fungeerde de nu geïndeundeerde Achtersluispolder als slaappleats, najaar 1945 de Rothoek, terwijl tijdelijk ook een gebied bij Oostzaan werd gebruikt. Evenzo in 1946. Voor 1947 staan mij jammer genoeg geen voldoende gegevens ter beschikking. In het najaar van 1948 volgde de verandering, zoals Mej. van der Baan deze beschrijft.

Deze laatste verandering vond naar mijn mening zijn oorzaak in het hernieuwd opspuiten van de Rothoek, waardoor de vogels naar de Amsterdammerpolder trokken, maar ook daar vonden opspuitingen plaats. Ik geloof, dat deze opspuitingen met de daarmee gepaard gaande veranderingen in de terreinsgesteldheid, de onrust en

het niet vinden van een „vaste” grond, de vogels nopen naar een andere plek om te zien. Het is daarom eigenlijk noodzakelijk na te gaan, welke eisen de Wulp aan zijn slaapplek stelt. Volgens mijn ervaringen verblijft hij het liefst op moerassig grasland of staat hij in ondiep water van zeker niet meer dan 5 à 10 cm diepte. Dit laatste geldt voor meer vogels van het slik. Ik denk hier aan Groenpootruiters, Zwarte ruiters, Kempen, enz. Deze zoeken wel in dieper water hun voedsel, maar bij het „slapen” dient toch geen hinder van golfslag ondervonden te worden. Voor de Wulp vallen al deze slaapplekken als een geheel te beschouwen. Verder moet het slaapplek voldoende beschut zijn tegen wind en vorst. Volgens mijn ervaringen verblijft hij het liefst op moerassig grasland of staat hij in ondiep water van zeker niet meer dan 5 à 10 cm diepte. Dit laatste geldt voor meer vogels van het slik. Ik denk hier aan Groenpootruiters, Zwarte ruiters, Kempen, enz. Deze zoeken wel in dieper water hun voedsel, maar bij het „slapen” dient toch geen hinder van golfslag ondervonden te worden. Voor de Wulp vallen al deze slaapplekken als een geheel te beschouwen. Verder moet het slaapplek voldoende beschut zijn tegen wind en vorst.

wordt, die onder invloed van veranderingen eens voor verandering vatbaar is. In dit verband afzetten, dat deze hele slaapplek- en leefgebied meemaken, reeds sinds vele, heel veel is uit de tijd, dat de IJpolders nog open waren. De Wulpen kwamen slapen op de brede stranden van het eiland De Horn en dat slechts het getij hen afsloot. Eigenlijk gebeurde het toen net, zoals nu bij de Wulpen, die hun slaapplekken bij Den Helder en bij Amsterdam nu van deze soort gebied van het IJ bevoeren de Zaan en de Oostvaardersplassen. Het is een belangrijk deel en juist het meest interessante is met het graven van de Westhaven, de Oostvaardersplassen en het gebied bij de stad dit in het algemeen strandlopers zullen van deze slikstranden niet de oorzaak behoeft te zijn, dat opspuit- en overstroming in het algemeen vogelrijker in de toekomst zal gelagen. Mogelijk was er ook een heen en weer verkeer van de Wulpen naar het lage gebied van Oostzaan en Landmeer, waar zij jagen. Zolang hier echter geen gespeculeerd.

zou men, dat er met de Wulpen uit zuidelijke richtingen veranderingen hebben plaats gehad, die in hoofdzaak geen Wulpen meer uit de gebieden bij de Oostvaardersplassen en nog zuidelijker naar het oude slaapplek gebied van de Oostvaardersplassen en begin September van ieder najaar de lange tocht 's morgens en 's avonds maakende exemplaren steeds geringer en in de toekomst ook voor 1940 waargenomen, maar toen

waarbinnen een slaapplek gekozen in de terreingesteldheid e.d. nog al band kan ik ook nooit het idee van slaapplekgeschiedenis, die wij hier vele jaren bestaat en nog een overblijfsel van de IJ waren. Ik stel mij zo voor, dat toe- en afslakstranden bij Sloterdijk of langs het IJ een weinig van plaats kon doen veranderen, wat het thans nog kunnen zien bij Wijk aan Zee uitvoeren. Het gehele slaapplek gebied, dat wij kennen, omvat in grote lijnen het voormalige gebied van de Oostvaardersplassen en het eiland De Horn, dat thans voornamelijk met de vluchtheuvel, verdwenen is, terwijl de Spaarndammerdijk en het Oostvaardersgebied de oosten begrenst.

Ook vele andere vogels, vooral stelt- en reigers, hebben, wat natuurlijk ook te verwachten is, aan de westzijde van de Oostvaardersplassen, dan die aan de oostzijde van de Oostvaardersplassen weer vliegen tussen deze stranden en vanouds bekend om zijn vogelrijkdom, gevens voor de dag komen, blijft alles hetzelfde. Reeds in het begin heb ik er op gewezen, dat komend naar de slaapplek, ver- en afslak hier op neer komen, dat er vrijwel niets meer is van de Oostvaardersplassen, Bovenkerk, Ouderkerk en de Oostvaardersplassen. Het is mij opgevallen, dat in Augustus 1940 een zeker aantal Wulpen de Oostvaardersplassen, maar daarna werd het getal zeer laag, winter hield het op. Ditzelfde had ik

zijn slaapplek op grasland, laatste jaren te ruiters, „slapen” Wulp

waren er in ieder geval meer Wulpen, die uit het verre Zuiden kwamen en als de dagen werkelijk kort werden, vonden zij in het Amsterdamse Bos wel een nieuwe slaappleats, waar toch zeker wel een 60—100 vogels verbleven. Bij het belangrijk lengen van de dagen in Februari en Maart hervatte een deel dan weer het gaan naar het oude slaapgebied, maar het werd nooit als in het najaar. Toch was dan ieder volgend najaar alles weer als voorheen.

Nu kunnen we voor de jaren na 1940 moeilijk vergelijkingsmateriaal vinden. De strenge winters maakten een einde aan iedere slaapvlucht. Nu we echter weer zachtere winters hebben, lijkt het mij niet ongewenst nog eens een nader onderzoek in te stellen naar deze ver-zuidelijke Wulpen. In ieder geval vindt de slaapvlucht hier vandaan nog plaats, zij het dan door weinig exemplaren. Een enkel voorbeeld zij hier gegeven. Op 29 Augustus 1945 passeerden mij in de Noorder Legmeerpolder 10 Wulpen. Zij waren gekomen over Vrouwenakker aan de Amstel en hadden hun voedselgebied zeer waarschijnlijk in de omgeving van Nieuwveen. Geruime tijd was ik in staat ze te volgen. Bovendien bevond er zich een Regenwulp bij. Linea recta legden deze vogels dus een afstand van ongeveer 20 à 25 km af om de slaappleats te bereiken. Op 13 October van dat jaar was het nog maar een enkele slaaptrekkende Wulp, die De Kwakel passeerde. In 1947 vlogen over het opspuiterreintje aan het Jaagpad bij de Sloterweg richting slaappleats enkele Wulpen. Het waren vier groepjes, resp. bestaande uit 19, ongeveer 15, 7 en 6 ex., die resp. om 19.45 u., 19.55 u., 20.10 u. en 20.15 u. passeerden. Op 1 September 1947 kwamen 's morgens om ongeveer 5.15 u. twee groepen over dit terrein op weg naar de voedselgebieden. De eerste groep kon ik helaas niet tellen en de tweede bestond uit 5 ex. Tegelijkertijd deed ik nog een aardige waarneming, die wel buiten het bestek van deze publicatie valt, doch welke zeker vermeldenswaard is. Er trok namelijk een troep bestaande uit ongeveer 15 Watersnippen en een veel groter aantal Boerenwaluwen broederlijk verenigd in Z.W.-richting over Het Nieuwe Meer; een gezelschap in de vogelwereld dus, dat men zeker niet al te vaak zal aantreffen.

Deze Wulpen uit het verre zuiden vliegen altijd ongeveer over de Ringspoorbaan. Van betekenis is deze Ringbaan voor deze vluchten niet! Ook de huizenrij en de brede sloten van de Sloterpolder lopen precies in dezelfde richting. Hoogstens heeft deze baan enige stuwwerking bij Het Nieuwe Meer, maar veel betekenis kan ik er toch niet aan hechten, want het slaapvluchtverschijnsel bestond al, toen deze Ringbaan nog aangelegd moest worden.

Toch komen er de laatste jaren op de slaappleatsen nog altijd een behoorlijk aantal Wulpen uit zuidelijke richting, die niet behoren tot de z.g. ver-zuidelijken, zoals mij enkele malen bleek. Deze vogels hebben hun voedselgebied dicht bij het slaapgebied en ongeveer in de omgeving van de Sloterdijkmeerpolder. In ieder geval komen zij niet uit de Riekerpolder of uit de Sloterpolder, die eigenlijk officieel Sloter Binnen- en Middelveldse gecombineerde Polders heet. In dit opzicht is er dus van een kleine verandering sprake, die echter aan het geheel van het slaapvluchtverschijnsel weinig afbreuk doet. Ook is het aantal deelnemende Wulpen nog niet op het peil van vóór de strenge winters.

Ten slotte nog het volgende. De slaappleatsen blijken meestal te liggen op de goede vogelterreinen van Amsterdam en de Wulp is daar niet de enige soort, die er komt slapen. Dikwijls slapen er Kempen, Zwarte ruiters. Bonte strandlopers en vooral ook meeuwen. In hoeverre deze soorten een bepaalde invloed op elkaar uitoefenen, valt moeilijk na te gaan. Wel heeft doorgaans iedere soort een bepaalde plek en vindt een vermenging slechts in een hoogst enkel geval plaats, terwijl ik dit voor de Wulp nooit opgemerkt heb, want deze soort brengt de nacht meest als een compacte massa door. Ik geloof niet, dat er enige wisselwerking tussen deze slaapproepen van verschillende soorten bestaat, maar mogelijk is dit toch een punt, dat in de toekomst eens nader onderzocht kan worden, zoals er natuurlijk nog vele andere vragen open blijven.

CLAVICEPS NIGRICANS

J. MART. DUIVEN.

In Westerwolde vindt men de heidevelden meest op laagterras, maar in de omgeving van Onstwedde, waar de Risz-glaciale gronden opduiken, treft men ze, evenals in Drente, ook aan op fluvio-glaciale dekzanden en zelfs direct op de grondmoraine. Deze laatste hebben de rijkste flora, met orchideeën, Beenbreek, Klokjesgentiaan en Liggende vleugeltjesbloem. Thans zijn de meeste heidevelden ontgonnen, maar vroeger, toen ze niet veel waarde hadden, trof men er de herder met zijn kudde schapen aan. In die tijd beredderden de boeren zelf de bouw van hun boerderijtjes. Het zand, dat ze daarvoor nodig hadden, haalden ze van de heide. Ze wisten precies, waar goed materiaal te vinden was en de kuilen lieten ze liggen, zoals ze waren.

Langzaam raakten deze weer begroeid. In latere tijd, toen aannemers de bouw geheel verzorgden, betrokken dezen hun materialen van elders, van de grote rivieren of de zee. Maar na de laatste oorlog gingen de ondernemers zich in 't algemeen meer richten op binnenlandse en in 't bijzonder op nabij gelegen grondstoffen en zo werden er zand-

Fig. 1. *Kuil in de heide bij Onstwedderholte (Gron.). In het midden de donkere begroeiing met Waterbies.*

zuigbedrijven opgericht in de nabijheid van de oude heidekuilen, die anders alleen maar bezoek kregen van natuurvrienden. De grondmoraine is hier maar dun en men zit spoedig op de fluvio-glaciale zanden, aangevoerd door de smeltwaterstromen van het naderende landijs, de afzettingen van de neutrale ruimte (Lorié,